

Pohjoisen nuorten topofilia

Kati Kanto 2022: Pohjoisen nuorten tilat ja paikat Anna-Liisa Haakanan 1980-luvun nuortenkirjoissa. Acta Universitatis Ouluensis. B Humaniora 193. Oulu: Oulun yliopisto, 100 s. <http://urn:isbn:978956232270>

Avain-lehden teemanumerossa ”Pohjoiset tunteet” 1/2022 keskitytään pohjoista esittävän kirjallisuuden kuvaamiin kokemuksiin ja tunnevaikutuksiin. Numeron artikkelit lähestyvät pohjoista erilaisista teoreettisista lähtökohdista, ja pohjoinen käsitetään suhteellisenä käsitteenä. Kati Kannon väitöstutkimus paikantuu tälle pohjoisen kirjallisuuden tutkimuksen viime vuosina vahvistuneelle tutkimusalueelle. Hän on omassa tutkimuksessaan tarkastellut pohjoista nuortenkirjallisuutta jo 2010-luvun puolivälistä.

Kannon väitöskirja *Pohjoisen nuorten tilat ja paikat Anna-Liisa Haakanan 1980-luvun nuortenkirjoissa* käsittelee sodankyläläisen kirjailijan viittä romaania. Otsikon avainsanat ’pohjoinen’, ’tila’ ja ’paikka’ johdattavat lukijan kiinnittämään tutkimuksen 2000-luvun aikana kasvaneeseen tutkimussuuntaukseen, jossa yhdistyvät kirjallisuudentutkimus ja kulttuurimaantiede (tai humanistiskulttuurinen maantiede) kirjallisuuden spatiaalisuutta, tila- ja paikkasuhteita tarkasteltaessa. Ajankohtaista näkökulmaa käytetään suomalaisiin nuortenromaneihin. Väitöskirja koostuu vajaan sadan sivun mittaisesta kapasta (eli johdannosta) sekä neljästä suomenkielisestä artikkelista. Artikkelit ovat ilmestyneet vuosina 2014–2020 julkaisuissa *Agon*, *Avain* ja *Sananjalka*.

Kanto on valinnut oivallisen tutkimuskohteen. Anna-Liisa Haakanaa pidetään yhtenä sodanjälkeisen nuortenromaanin henkilökuvauksen uudistajana Merja Otavan ja Uolevi Nojosen rinnalla. Kanto osoittaa Haakanan taidon kuvata pohjoisten nuorten läheistä suhdetta omaan elinympäristöönsä ja luontoon. Kirjailija on sijoittanut kehityskertomukset pohjoisen luontoon, kyliin ja yhteisöihin, jotka tarjoavat aikakauden ongelmarealismen teemoille aiemmasta kaupunkiympäristöstä poikkeavan taustan. Aineistona *Ykä yksinäinen* (1980), *Ykköstyttö* (1981), *Kukka kumminkin* (1983), *Kehnoppi Kettunen* (1986) ja *Ruman tytön rakkaus* (1989) muodostavat eheän kokonaisuuden, sillä teosten teemat ja henkilöhahmojen rakentaminen ovat nuortenromaanin muuttumisen kannalta tärkeitä. Väitöskirja vahvistaakin suomalaisen lasten- ja nuortenkirjallisuuden tutkimuksen kenttää, jossa on edelleenkin vain muutamia yksittäisten kotimaisten kirjailijoiden tuotantoon keskittyviä tutkimuksia. Tämä tutkimus auttaa myös tulevia kirjallisuudenhistorian kirjoittajia hahmottamaan Haakanan merkityksen nuortenromaanin kehittäjänä, koska Kanto pohtii kohdoteok-

sia myös suhteessa tyttö-, poika- ja eräkirjatraditioon. Lisäksi tutkimus kuvaa Haakanan paikkaa pohjoisen kirjallisuuden kentällä 2000-luvulle asti.

Pohtiessaan Haakanan asemaa 1980-luvun nuortenkirjallisuudessa Kanto käy läpi muitakin vuosikymmenen ongelmarealistisia nuortenromaaneja. Anu Jaantilan, Tuula Kallioniemen, Hellevi Salmisen ja Sinikka Laineen teosten valinta vertailuun on perusteltua ja osoittaa Kannon perehtyneisyyttä ajanjakson nuortenkirjatuotantoon. Kanto rakentaa perustellusti itselleen tutkimuksellista aukkoa yhdistämällä pohjoisen ja nuortenkirjallisuuden tutkimusta, vaikkakaan ei ilmaise tutkimuksen tarvetta selkeästi. Kapan päättäntöluvussa kirjoittaja reflektoi tutkimuksen uutuutta, merkitystä ja tehtävää kuitenkin hyvin.

Väitöskirjaan liittyvässä ensimmäisessä artikkelissa ”Pohjoinen voimaannuttavana paikkana. Nuorten tila- ja paikkakokemukset Anna-Liisa Haakanan teoksissa *Ykä yksinäinen* ja *Kehnompi Kettunen*” (2017) lähtökohtana ovat topofilian ja topofobian käsitteet. Tätä seuraa topofiliaa Yi-Fu Tuanin paikan käsitteeseen yhdistävä artikkeli ”’Luulis, että täällä assuu vain onni ja rauha ja rakkaus’. Tyttöjen tilat ja paikat Anna-Liisa Haakanan nuortenromaaneissa *Kukka kumminkin* ja *Ykköstyttö*” (2019). Artikkeleiden kysymyksenasettelu liittyy hyvin Haakanan erityislaadun etsimiseen: mitkä seikat Haakanan kyseisissä teoksissa vahvistavat tyttöjen kiinnittymistä pohjoiseen kotiseutuunsa ja miten kuvutat nuoret kokevat erilaisia paikkoja ja tiloja.

Kolmas artikkeli ”Syrjäkylän tyttö ja eletty paikka Anna-Liisa Haakanan romaanissa *Ruman tytön rakkaus*” (2020) tutkii tilan ja paikan merkitystä identiteetin kehitykselle. Näistä artikkeleista poiketen neljäs artikkeli on kirjoitettu tutkimusprosessin alkuvaiheessa, eikä se hyödynnä myöhemmin ilmestyneille artikkeleille yhteistä käsitteistöä. Tämän puutteen kirjoittaja tuo myös itse esiin. Otsikon mukaisesti artikkeli ”1970–1980-luvun peruskoulu Anna-Liisa Haakanan nuortenkirjoissa *Ykä yksinäinen* ja *Kukka kumminkin*” (2014) keskittyy kouluun miljöönä ja tarkastelee, miten syrjäisen paikkakunnan nuori mieltää koulunkäynnin.

Ansiokasta tutkimusasetelmaa lähtökohtineen ja tutkimusaineistoineen horjuttaa hieman viimeisen artikkelin keskittyminen pohjoisen sijaan koulumiljööseen, joten työ ei hahmotu selkeäksi ongelmakokonaisuudeksi, jota väitöskirjoilta vaaditaan. Tutkimuksen viitekehyykseksi on perustellusti valittu pohjoiseen miljööseen sijoittuvien romaanien analysointiin sopiva kulttuurimaantieteellinen näkökulma. Pääanalysointikäsitteiksi valitut tila, paikka, topofilia ja topofobia esitellään tukeutuen ensisijaisesti Yi-Fu Tuanin ja Edward Relphin teoretisointiin. Teoreettisen osuuden otteen tulisi olla referoinnin sijaan reflektoivampi. Väitöstutkimuksen keskiöön on nostettu identiteetti, jota tutkimus käsittelee kapan teoreettisessa viitekehyyksessä ohuesti, pääasiassa kulttuurintutkija Johan Fornäsin kautta. Nuortenkirjallisuudentutkimuk-

sen identiteettitutkimuksiin perehtyminen on samoin jäänyt puutteelliseksi. Esimerkiksi valtaan liittyviin kysymyksiin olisi ollut aiheellista perehtyä enemmän. Tutkimuksen heikkoudet ovatkin teorian ja siihen liittyvien käsitteiden, kuten nuortenromaani, suppeassa käsittelyssä. Väitöskirjan ansioita uusien näkökulmien tuojana ja Haakanan tuotannon merkittävänä tulkitsijana nämä eivät kuitenkaan himmennä.

Kaisu Rättyä